

Forord af Anders Jarnemo

Denne rapport er udarbejdet for Miljøstyrelsen i Danmark. En adaptiv forvaltningsplan for kronstyr og dåstyr i Danmark skal udarbejdes og lanceres i 2026. For at kunne udarbejde en hensigtsmæssig plan er der interesse for at lære af erfaringer med forvaltning af kronstyr og dåstyr uden for Danmark.

Miljøstyrelsen har stillet to opgaver: Den første er at gennemgå og analysere forvaltningen af kronstyr og dåstyr i Sverige. Den anden er at relatere til overvågningsmetoder, der bruges til kronstyr og dåstyr i Sverige. Rapporten er delvis en gennemgang af videnskabelig litteratur, myndighedsrapporter, forvaltningsbøger, nyhedsmedier, referater og protokoller fra møder. Derudover har jeg interviewet vildtforvaltere, jægere og andre personer involveret i forvaltning, især i forvaltning af dåstyr. Jeg forholder mig også til min egen erfaring med kronstyr. Jeg har arbejdet med forvaltning og overvågning af kronstyr siden 1995 og har forsket i kronstyr siden 2005. I de sidste 20 år har jeg holdt utallige foredrag om kronhjortens økologi og forvaltning for jægere, jordejere og myndigheder over hele Sverige og har fået indsigt i forvaltningen af kronstyr fra syd til nord.

Anders Jarnemo, Hemmestorp, 15. december 2023

Sammendrag

Kronstyr er en hjemmehørende art i Sverige, men blev næsten udryddet i det tidlige 20. århundrede. Kun en lille population i det sydlige Skåne overlevede. Fra slutningen af 1950'erne og fremefter har lovlig udsætning kombineret med dyr flygtet fra indhegninger ført til en bred, men ujævn spredning af kronvildt i næsten alle dele af landet. Fra 150 hjorte i Skåne i 1950'erne er populationen vokset til ca. 26.000 i dag. Dåstyr blev introduceret i indhegninger i slutningen af det 16. århundrede, men vilde populationer opstod sandsynligvis ikke før i det 19. århundrede. I løbet af 2000'erne har dåvildtbestanden været i stærk vækst, og det årlige vildtudbytte overstiger nu 70.000. Dåvildt findes hovedsageligt i den sydlige tredjedel af Sverige.

Uden for Skåne er der oprettet særlige forvaltningsområder for kronvildt. Disse områder administreres af länsstyrelserne (regionale forvaltningsenheder svarende til regioner/amter i Danmark) og skal helst have en størrelse på mindst 10.000 ha. Forvaltningsområderne skal fremlægge treårige planer med målsætninger for forvaltningen, mål for det planlagte årlige vildtudbytte og de skal redegøre for de foranstaltninger, der er truffet for at reducere skader og hjorte-trafikulykker. Uden for forvaltningsområderne er jagt tilladt på kronkalv fra 16. august til 31. januar. I forvaltningsområderne er jagt tilladt på både hinde og kalve fra 16. august til 28. (29) februar. Handyr kan jages fra 8. oktober til 31. januar.

I det sydlige Skåne er der ét forvaltningsområde for kronstyr. I dette område er jagten licensreguleret, og jagtenheder skal ansøge om licenser for kronstyr hos den länsstyrelsen. Uden for forvaltningsområdet (hovedsageligt det nordlige Skåne) er der generelt tilladelse til jagt i jagttiden uden særlige regler for alder, køn eller antal nedlagte hjorte. Jagtsæsonen i Skåne er fra 8. oktober til 31. januar.

Der er en generelt fri jagt på dåstyr i Sverige inden for de fastsatte jagttider. Dvs. der er ikke behov for nogen særlige tilladelser, og der er ingen regler vedrørende størrelsen af et jagtområde eller vedrørende antallet af hjorte, der kan skydes i en området. Hanner og kalve kan nedlægges i perioden 1. – 30.

september. Alle dyr kan nedlægges i perioden 1. – 20. oktober og 16. november – 28. (29) februar. Desuden er der jagt på hinder og kalve i perioden 21. oktober – 15. november og 1. – 31. marts.

Konklusioner

1. Konklusion vedr. bestandsudvikling

Den generelt frie jagt inden for jagttiden på dåhjort i Sverige har resulteret i, at der er kommet en skæv kønssammensætning i population med overvægt af hundyr, og i at kun få hanner når deres maksimale alder.

Det høje antal hunner har medført en stor vækstkapacitet i populationen og en stærk stigning i antallet af dyr i bestanden. Den svenske population af dåvildt følger således et ofte påvist mønster for hjortevildt i uregulerede systemer.¹ Interessant nok har der også været en stærk vækst i områder med licensforvaltningen af kronhjort i Skåne. I det samme område, og ofte i de samme jagtenheder, hvor kronhjortepopulationen holdes stabil, og hvor jægere har lært at skyde hunner og opretholde en balanceret udbytte, vokser populationen af dåvildt, og jægerne synes tilbageholdende med at skyde dåer.

Den store stigning i dåvildt har medført alvorlige skader, især på afgrøder. Antallet af reguleringstilladelser er steget kraftigt i mange regioner (län) i Sverige, og flere regioner har tilladt generel regulering af dåvildt året rundt. Pres fra jord- og landbrugsorganisationer har ført til forlængede jagtsæsoner, til fri regulering af kalve i 9,5 måneder af året og tilladelse til regulering om natten ved hjælp af kunstigt lys, natsigte og termisk kikkert. Væksten i dåvildtpopulationen har imidlertid ikke medført en forståelse af, at den uregulerede jagt er en vigtig underliggende årsag til problemerne, og at løsningen ligger i et planlagt, reguleret forvaltningssystem med en balanceret og hensigtsmæssig jagt, snarere end i forlængede jagtsæsoner eller omfattende natlig regulering.

I det første år med generel regulering i Södermanland var 49 % af det nedlagte dåvildt hanner, 33 % kalve og kun 18 % hundyr.² Der er dog jægere, lodsejere, landmænd og dyreværnsforkæmpere, som indser, at samarbejde i forvaltningsenheder er et muligt middel til at vende denne tendens. Dannelsen af frivillige forvaltningsenheder for dåvildt bør derfor ses som en reaktion på den nuværende problematiske situation med dåvildt i mange regioner i Sverige. De forskellige frivillige forvaltningsenheder har det til fælles, at deres hovedmål er at mindske skader ved at sænke populationstætheden gennem en øget afskydning af hovedsageligt af hundyr, og at øge andelen af handyr og gennemsnitsalderen for hanner. Den generelle erfaring fra de forskellige forvaltningsenheder er dog, at det er svært at ændre alders- og kønsfordelingen i populationen, og at det tager tid at forbedre forholdet mellem modne hanner. Sandsynligvis skyldes det, at der er jægere og konsortier, som ikke deltager i forvaltningsenheden, og fortsætter med en kønsskæv afskydning.

En generel konklusion fra de frivillige forvaltningsenheder er, at de har skabt større bevidsthed og viden om forvaltning, øget forståelse af problemerne og accept af forskellige interesser og meninger hos andre. Nabojægere og lodsejere er kommet til at kende hinanden og mødes nu i et fælles forum for dialog og diskussioner. Forvaltningsenheden giver en platform for problemløsning, overvågning, statistik og spredning af viden og information. Støtten fra länsråd og fra landbrugs- og jægerorganisationer understreges som en vigtig faktor. De frivillige forvaltningsenheder synes at være stærkt afhængige af en aktiv deltagelse fra lodsejere, landmænd og lokale jægere. En mulig hindring for en velfungerende frivillig

¹ *Beddington 1974, Ginsberg & Milner-Gulland 1994, Langvatn & Loison 1999, Solberg et al. 2000, Festa-Bianchet 2003, Coltman et al. 2003, Garel et al. 2007, Sunde & Haugaard 2014, Torres-Porras et al. 2014*

² *Länsstyrelsen i Södermanland, data downloadet 14. dec. 2023.*

forvaltningsenhed kan være, hvis jægerne bor andre steder og kun besøger området under jagter og måske da kun i weekenderne. Dette kunne påvirke mulighederne for at arrangere møder, udføre overvågning, samarbejde med nabo jagtenheder og med landmænd samt udføre foranstaltninger for at forhindre skader.

Et problem for forvaltningsenhederne for kronvildt er, at de ikke har den samme støtte, detaljerede instruktioner eller krav om at følge vedtagne planer, som elgforvaltningsenhederne i Sverige har. Länsstyrelsen har også færre ressourcer til forvaltning af kronvildt. Manglen på støtte og detaljerede retningslinjer i kombination med en generelt lav viden om kronvildt i sammenligning med elg er sandsynligvis vigtige forklaringer på, at der er stor forskel på hvor gode og effektive præstationer forvaltningsenhederne for kronvildt leverer. Behovet for mere viden om kronvildtets økologi og forvaltning blandt jægere og lodsejere kan ikke overvurderes. Bedre indsigt i arten, og hvordan den bør jages effektivt, vil være en mere hensigtsmæssige og berettigede midler til at opnå en effektiv forvaltning end forlænget jagttid eller afskaffelse af det regulerede afskydningssystem.

Et fælles problem for forvaltningsenhederne for kronvildt synes at være at begrænse afskydningen af hanner. Forvaltningsmålene harmonerer ikke med planlagt og udført afskydning. Generelt er forvaltningsenhederne for kronvildt for små til selv at forvalte en population, især med hensyn til handyr. At de samme individuelle hanner kan jages i forskellige jagtenheder inden for afstande op til 50 km på grund af deres sæsonmæssige migrationer, forstærker over-afskydningen af hanner. Forvaltningsområderne bør være 50.000 – 100.000 ha for at dække handyrenes migrationsområde. Et alternativet er at koordinere afskydningen af hanner mellem forvaltningsområderne, ligesom det sker i elgforvaltningsområderne. Denne koordinering praktiseres i licenssystemet i Skåne. Kronvildtpopulationen, brunstområderne og hannernes vinter-sommerområder er velkendte, hvorfor licenskvoter og afskydning af hanner i brunstområder og i vinterområder kan koordineres. Licenssystemet i Skåne har vist sig effektivt til at opnå en mere jævn kønsfordeling, at øge forholdet mellem modne hanner og at mindske lokale populationstætheder, når det er nødvendigt. Et grundigt kendskab til populationen gennem overvågning året rundt er en vigtig forudsætning, og det samme er det detaljerede licenssystem, der tillader styring af populationen i den ønskede retning.

Tilgangen til kronvildtforvaltning i Skåne adskiller sig fra den almindelige tilgang til forvaltning af hjortevildt i Sverige, dvs. at forvaltning af hjortevildt hovedsageligt er et spørgsmål om skader og jagtmuligheder. Ud over at tage hensyn til skader og jagtmuligheder har kronvildtforvaltning i Skåne også en beskyttelsestilgang, ikke kun med hensyn til en langsigtet levedygtig populationstørrelse, men også med hensyn til alders- og kønsfordelinger. Når forvaltningen i Skåne sigter mod et højt antal modne hanner, er det ikke af trofægrunde, men fordi de modne hanner spiller en vigtig rolle under brunsten. Beskyttelsestilgangen, hvor kronhjortens økologi er central, har været afgørende for den succesfulde forvaltning af kronhjort i Skåne. At tilføje en naturbeskyttelsestilgang i forvaltningen, uanset om det drejer sig om kronhjort, dåhjort eller elg, er sandsynligvis noget, som forvaltningen generelt ville have gavn af. Når jægere og lodsejere forstår, hvorfor modne hanner er vigtige i kronvildtets økologi, er det lettere at forstå og acceptere, hvorfor høsten af hanner skal begrænses.

Et system med forvaltningsenheder kan være hensigtsmæssigt, men det er en forudsætning, at jagtenheder, der ikke deltager, kun i ringe grad eller slet ikke kan påvirke populationen. Det er også vigtigt, at forvaltningsenheder enten er store nok eller koordinerede i områder, der er store nok til at omfatte hanners migration. At opdele jagtkvoter i specifikke hjortekategorier gør det lettere at styre en population i den ønskede retning. Det er fordelagtigt at opdele hanner i forskellige kategorier for at opnå en høst i alle aldersklasser. Et system med ureguleret afskydning kan ikke anbefales, hvis målet er en afbalanceret populationstæthed på et acceptabelt niveau med hensyn til skader og andre interesser, og opretholdelse af en jævn kønsfordeling og en høj gennemsnitlig alder for handyr.

Uanset valg af system er støtte fra myndigheder, lodsejerorganisationer og jægerorganisationer og øget kendskab til hjortevildtets økologi afgørende for en succesfuld forvaltning.

2. Konklusion vedr. overvågning

For at kunne følge og forudse populationstendenser, estimere udbyttekvoter og undersøge hjortes påvirkning, kræves en adaptiv forvaltning, der anvender pålidelige overvågningsmetoder. Der er behov for praktiske og omkostningseffektive overvågningsmetoder, især for kronhjort, men også for dåhjort. Selvom flere metoder anvendes, både i Sverige og i Europa, skiller ingen metode sig ud som den, der anbefales.

Forårstælling synes at være den etablerede og generelle metode til at overvåge dåhjort i Sverige, men metoden skal stadig testes grundigt med hensyn til pålidelighed. Vejsideoptællinger (kørselsruter) om foråret synes at blive brugt af et stigende antal forvaltningsenheder for kronhjort, især i det nordlige Sverige. Metoden er dog følsom over for forårets timing, og det er tvivlsomt, om de opnåede data er pålidelige.

I det blandede skov-landbrugslandskab synes optælling under brunsten at være lovende for kronhjort. I stedet for at gå efter dyre og ressourcekrævende absolutte optællinger af populationstørrelse eller -tæthed, er det sandsynligvis bedre at sigte mod pålidelige indekser for populationstendenser og ændringer i populations sammensætningen.

Indholdsfortegnelse

Forord 2

Resumé 5

Forvaltning af kronvildt og dåvildt i Sverige 6

1.1 Kronvildt – Historisk udbredelse og nuværende population 6

1.1.1 Præhistorisk udbredelse af kronvildt i Sverige 6

1.1.2 Udbredelsen af kronvildt i historisk tid i Sverige 6

1.1.3 Planlagte genintroduktioner og flugt fra indhegninger 6

1.1.4 Reservat i Skåne 7 1.1.5 Populationer af kronvildt i Sverige fra 1973 til i dag 7

1.2 Dåvildt – Historisk udbredelse og nuværende population 10

1.2.1 Introduktion af dåvildt 10

1.2.2 Udbredelsen af dåvildt fra det 19. århundrede til i dag 11

1.3 Jagtlovgivning for kronvildt 13

1.3.1 Jagtlovgivning for kronvildt i Sverige uden for Skåne 13

1.3.2 Grundlaget for systemet med forvaltningsenheder for kronvildt 14

1.3.3 Jagtlovgivning for kronvildt i Skåne 15 1.3.4 Grundlaget for licensforvaltningen af kronvildt i Skåne 16

1.4 Jagtlovgivning for dåvildt 18

1.4.1 Generel åben jagtsæson 18

1.4.2 Grundlaget for forvaltningen af dåvildt i Sverige 18

1.5 Forvaltningssystem for elg i Sverige 19

1.6 Erfaringer og resultater af forvaltningssystemer 21

1.6.1 Kronvildt 21

1.6.1.1 Forvaltningsenheder for kronvildt i Sverige 21

1.6.1.2 Licensforvaltning af kronvildt i Skåne 24

1.6.1.3 Generel åben sæson i Skåne 26 1.6.1.4 En frivillig forvaltningsenhed for kronvildt 26

1.6.2 Dåvildt 27 1.6.2.1 Sandsynlige årsager til stigningen i antallet af dåvildt 27

1.6.2.2 Stigende skader af dåvildt og mere beskyttelsesskydning 28

1.6.2.3 Frivillige forvaltningsenheder for dåvildt 29

1.7 Konklusioner om forvaltningssystemer 30

Overvågningsmetoder for kronvildt og dåvildt i Sverige 34

2.1 Overvågning af kronvildt i Sverige 34 2.1.1 Høststatistik 34 2.1.2 Trafikkollisioner, der involverer kronvildt 34 2.1.3 Metoder til at undersøge kronvildt i Sverige 34

2.2 Overvågning af dåvildt i Sverige 38 2.2.1 Høststatistik 38 2.2.2 Trafikkollisioner, der involverer dåvildt 38 2.2.3 Metoder til at undersøge dåvildt i Sverige 39

2.3 Konklusioner om overvågning 39

Tak 39

Referencer 40

Bilag 1-3 45-47